

DOI: 10.32347/2786-7269.2026.16.231-242

УДК 711.4:728.1:72.01

Янішевський І.О.,
ilya.yan1199@gmail.com, ORCID: 0009-0006-2677-6706,
Одеська Державна Академія Будівництва та Архітектури

МОДЕЛІ ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНИХ ЖИТЛОВИХ КОМПЛЕКСІВ У СТРУКТУРІ МІСТА

Досліджуються моделі просторової організації багатофункціональних житлових комплексів у структурі сучасного міста як важливий інструмент формування збалансованого та сталого міського середовища. Актуальність теми зумовлена процесами інтенсивної урбанізації, ущільнення міських територій, трансформації функціональної структури міста та зростанням потреб населення у якісному, доступному й різноманітному житловому середовищі. В умовах обмежених земельних ресурсів багатофункціональні житлові комплекси розглядаються як ефективна форма інтеграції житлових, громадських, комерційних і рекреаційних функцій у межах єдиної просторової системи.

У роботі проаналізовано еволюцію підходів до формування багатофункціональної житлової забудови — від функціонально диференційованих моделей до сучасних концепцій змішаного використання територій, компактного міста та транзитно орієнтованого розвитку. Визначено основні типи просторових моделей багатофункціональних житлових комплексів залежно від їх містобудівного положення, масштабу, функціонального наповнення та характеру взаємодії з навколишньою міською тканиною. Особливу увагу приділено аналізу функціонально-планувальної організації комплексів, вертикальних і горизонтальних схем зонування, принципів формування активних перших поверхів, внутрішніх дворів і публічних просторів.

Розкрито роль відкритих і напіввідкритих просторів у забезпеченні соціальної взаємодії, комфортності житлового середовища та інтеграції багатофункціональних житлових комплексів у загальну структуру міста. Узагальнені результати дослідження можуть бути використані в архітектурно-містобудівній практиці, під час проєктування нових житлових утворень, редевелопменту міських територій, а також у наукових дослідженнях і навчальному процесі.

Ключові слова: багатофункціональні житлові комплекси; просторова організація; містобудівна структура; функціонально-планувальні моделі;

змішане використання територій; сталє міське середовище; компактне місто; транзитно орієнтований розвиток.

Актуальність і постановка проблеми. Сучасні міста перебувають у стані глибоких просторових і функціональних трансформацій, зумовлених глобальними урбанізаційними процесами, демографічними змінами, інтенсифікацією економічної діяльності та зростанням мобільності населення [1]. Ущільнення міських територій, скорочення вільних земельних ресурсів, а також необхідність раціонального використання міського простору актуалізують пошук нових форм організації житлової забудови, здатних забезпечити баланс між житловими, громадськими, комерційними та рекреаційними функціями [2].

У цих умовах багатофункціональні житлові комплекси розглядаються як один із ключових інструментів оптимізації просторової структури міста, що відповідає принципам сталого розвитку, компактного міста та змішаного використання територій [3]. Такі комплекси дають змогу скоротити маятникові міграції населення, зменшити транспортне навантаження, підвищити доступність повсякденних сервісів і сприяти формуванню соціально активного та комфортного міського середовища [4].

Водночас сучасна практика проектування багатофункціональних житлових комплексів нерідко характеризується фрагментарністю та відсутністю єдиних науково обґрунтованих підходів до формування їх просторових моделей. Це призводить до невідповідності між архітектурно-планувальними рішеннями та містобудівним контекстом, порушення масштабності забудови, недостатньої інтеграції з транспортною, соціальною та екологічною інфраструктурою міста [5]. Особливо гостро ця проблема проявляється на територіях редевелопменту, колишніх промислових зон і транспортних вузлів, де багатофункціональні житлові комплекси виконують роль каталізаторів просторових змін.

У зв'язку з цим виникає потреба у науковому осмисленні та систематизації моделей просторової організації багатофункціональних житлових комплексів з урахуванням їх містобудівного положення, функціонального наповнення та характеру взаємодії з міською тканиною. Наукове обґрунтування таких моделей є необхідною передумовою підвищення якості архітектурно-містобудівних рішень, формування сталого міського середовища та вдосконалення сучасної практики проектування [1, 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика формування багатофункціональних житлових комплексів у структурі міста широко представлена в сучасних наукових дослідженнях, присвячених питанням

просторової організації міського середовища, змішаного використання територій і сталого розвитку міст. У фундаментальних працях, що аналізують еволюцію міського планування, підкреслюється необхідність переходу від функціонально сегрегованих моделей забудови до інтегрованих форм, здатних забезпечити різноманітність міських функцій і підвищити якість життя населення [6].

Дослідження, орієнтовані на концепцію змішаного використання територій (*mixed-use development*), розглядають багатофункціональні житлові комплекси як ефективний інструмент оптимізації міського простору, що сприяє скороченню транспортних переміщень, формуванню активних міських середовищ і посиленню соціальної взаємодії [8]. У цих працях аналізуються типи функціональних поєднань, принципи планувальної організації та вплив багатофункціональної забудови на структуру міських районів.

Значна увага в сучасних публікаціях приділяється людиноорієнтованому підходу та ролі публічних просторів у структурі багатофункціональних житлових комплексів. Дослідники наголошують, що ефективність таких комплексів значною мірою визначається формуванням активних перших поверхів, забезпеченням пішохідної доступності та інтеграцією громадських просторів у міську тканину [9]. Саме ці чинники розглядаються як ключові для створення комфортного, соціально активного та безпечного міського середовища.

У звітах міжнародних організацій, присвячених сучасним тенденціям розвитку міст, багатофункціональні житлові комплекси визначаються як один із перспективних напрямів сталого міського розвитку в умовах зростання щільності забудови та обмеженості територіальних ресурсів [7]. Підкреслюється їх потенціал у формуванні компактних міських структур, зниженні транспортного навантаження та забезпеченні балансу між житловими, економічними й екологічними складовими розвитку.

Водночас аналіз наукових досліджень засвідчує, що більшість публікацій зосереджена на окремих аспектах проєктування або на вивченні індивідуальних реалізованих об'єктів. Питання систематизації моделей просторової організації багатофункціональних житлових комплексів з урахуванням їх містобудівного положення та ролі в загальній структурі міста залишаються недостатньо розробленими [6, 8]. Це зумовлює необхідність подальших комплексних досліджень, спрямованих на формування узагальненої типології та науково обґрунтованих просторових моделей.

Мета дослідження. Метою дослідження є виявлення та наукове обґрунтування моделей просторової організації багатофункціональних

житлових комплексів у структурі міста з урахуванням функціональних, планувальних і містобудівних чинників.

Завдання дослідження. Для досягнення поставленої мети передбачається:

проаналізувати теоретичні підходи до формування багатофункціональної житлової забудови, визначити основні типи просторових моделей багатофункціональних житлових комплексів, дослідити особливості їх функціонально-планувальної організації, встановити характер взаємодії таких комплексів із міською тканиною, сформулювати узагальнені висновки щодо ефективності застосування різних просторових моделей.

Виклад основного матеріалу. Формування моделей просторової організації багатофункціональних житлових комплексів (БЖК) у структурі міста є результатом сукупної дії містобудівних, соціально-економічних та екологічних чинників. У сучасних умовах трансформації міського середовища такі комплекси постають як відповідь на обмеженість територіальних ресурсів, зміну характеру міського життя та потребу в підвищенні ефективності використання міського простору.

Однією з ключових передумов формування багатофункціональних житлових комплексів є зростання щільності та ускладнення структури міської забудови. У центральних і напівцентральних районах міст, а також на територіях редевелопменту традиційні монофункціональні моделі поступово втрачають ефективність. Ущільнення міської тканини вимагає таких просторових рішень, які дають змогу поєднувати різні функції в межах обмежених ділянок без зниження якості міського середовища.

Важливу роль відіграє трансформація функціональної структури міста під впливом постіндустріальних процесів. Сучасне місто характеризується поєднанням житлових, ділових, культурних і сервісних функцій, що формує запит на інтегровані просторові моделі. У цьому контексті багатофункціональні житлові комплекси виступають елементами, здатними забезпечити просторову цілісність міського середовища та сформувати локальні центри повсякденної активності.

Не менш значущим містобудівним чинником є транспортна доступність і наявність вузлів міської мобільності. Розміщення БЖК в зонах впливу громадського транспорту, пересадочних вузлів або вздовж основних транспортних коридорів відповідає принципам транзитно орієнтованого розвитку. Такі рішення сприяють зменшенню залежності від індивідуального транспорту, підвищенню пішохідної доступності та формуванню більш стійкої міської структури [11].

Соціально-економічні зміни, зокрема трансформація способу життя мешканців, істотно впливають на формування моделей просторової організації багатофункціональних житлових комплексів. Сучасні міські жителі дедалі більше орієнтуються на поєднання житла, роботи, сервісів і дозвілля в межах пішохідної доступності, що зумовлює попит на середовище з високою функціональною різноманітністю та якістю повсякденного життя.

Важливим соціальним аспектом є прагнення до скорочення маятникових міграцій. Багатофункціональні житлові комплекси, що поєднують житлові та робочі функції з об'єктами обслуговування, сприяють зменшенню щоденних переміщень населення, зниженню транспортного навантаження та економії часу, що позитивно впливає як на соціальну, так і на екологічну ситуацію в місті.

Екологічні передумови формування БЖК пов'язані з реалізацією принципів сталого розвитку та необхідністю раціонального використання ресурсів. Компактність забудови, інтеграція зелених і відкритих просторів, підвищення енергоефективності будівель і скорочення транспортних викидів розглядаються як невід'ємні складові сучасних моделей просторової організації житлових комплексів. У цьому контексті багатофункціональні житлові комплекси є важливим елементом формування екологічно збалансованого міського середовища [11].

Типологія моделей просторової організації багатофункціональних житлових комплексів визначається їх масштабом, містобудівним положенням і характером взаємодії з навколишньою міською тканиною. Залежно від рівня інтеграції в структуру міста такі комплекси можуть функціонувати як локальні елементи житлового середовища, формувати квартальні та районні центри активності або виступати складовими загальноміських і транспортно-вузлових структур.

Локальні моделі багатофункціональних житлових комплексів формуються в межах житлових кварталів і орієнтовані передусім на задоволення повсякденних потреб мешканців. До цієї групи належать внутрішньоквартальні комплекси, у яких житлова функція доповнюється об'єктами дрібної торгівлі, сервісу, дошкільними закладами, просторами спільного користування та рекреації. Просторова організація таких БЖК підпорядкована масштабу кварталу й спрямована на створення комфортного напівприватного середовища.

Важливою характеристикою локальних моделей є їх роль у процесах ущільнення існуючої забудови. Під час реновації та редевелопменту внутрішньоквартальні БЖК дають змогу ефективно використовувати резервні території без порушення цілісності міської тканини. При цьому

багатофункціональність виступає чинником підвищення життєздатності кварталу та зменшення залежності мешканців від зовнішніх центрів обслуговування [12].

Квартальні та районні моделі багатофункціональних житлових комплексів характеризуються вищим рівнем просторової та функціональної складності. Вони формують локальні центри тяжіння, які обслуговують не лише мешканців одного кварталу, а й прилеглі житлові райони. У їх структурі, поряд із житловими приміщеннями, з'являються об'єкти освіти, охорони здоров'я, офісні та культурні функції, що забезпечує багатоваріантність використання простору протягом доби.

Визначальною рисою квартальних і районних моделей є інтеграція з об'єктами повсякденної інфраструктури. Просторова організація таких комплексів часто передбачає формування відкритих громадських просторів - площ, бульварів, пішохідних осей, які виконують функції комунікаційних і соціальних ядер. У містобудівному сенсі ці БЖК сприяють поліцентричному розвитку міста та зменшенню навантаження на історичні центри [12].

Міські та вузлові моделі багатофункціональних житлових комплексів реалізуються в структурі загальноміських центрів, на територіях колишніх промислових зон, транспортно-пересадочних вузлів і вздовж основних міських магістралей. Такі комплекси мають значний масштаб і виконують роль структуроутворюючих елементів міста, поєднуючи житлові, ділові, торговельні та культурні функції в багатошаровій міській структурі.

Особливе місце серед міських моделей посідають транзитно орієнтовані моделі (Transit-Oriented Development, TOD), у яких багатофункціональні житлові комплекси безпосередньо інтегровані з вузлами громадського транспорту. Такий підхід сприяє зменшенню використання приватного автотранспорту, підвищенню щільності забудови в зонах транспортної доступності та формуванню стійких моделей міського розвитку. За цих умов БЖК виступають не лише як житлові утворення, а як ключові елементи сучасної міської інфраструктури [12].

Функціонально-планувальні моделі організації багатофункціональних житлових комплексів визначають характер просторової взаємодії житлових, громадських, комерційних і рекреаційних функцій в межах єдиної архітектурно-містобудівної структури. Вибір відповідної моделі залежить від містобудівного положення комплексу, масштабу забудови, щільності міського середовища та соціальних потреб користувачів. У сучасній практиці виокремлюють горизонтальні, вертикальні та комбіновані функціонально-планувальні моделі.

Горизонтальні моделі базуються на територіальному зонуванні функцій в межах ділянки багатофункціонального житлового комплексу. У таких моделях житлові, громадські, комерційні та рекреаційні зони розміщуються переважно в горизонтальній площині, формуючи чітку систему просторових зв'язків. Таке зонування забезпечує функціональну впорядкованість, зручну орієнтацію та комфортні умови користування елементами комплексу [13].

Розподіл житлових і громадських функцій у горизонтальних моделях часто супроводжується формуванням системи внутрішніх дворів, пішохідних маршрутів і відкритих просторів, що виконують роль перехідних зон між приватним і публічним середовищем. Такі моделі є характерними для квартальної та малоповерхової забудови, а також для територій із низькою або середньою щільністю.

Вертикальні функціонально-планувальні моделі передбачають розміщення різних функцій в межах однієї будівлі або групи будівель шляхом вертикального зонування. Їх ключовою ознакою є формування активних перших поверхів, на яких концентруються громадські, комерційні та сервісні функції, що забезпечують безпосередній контакт комплексу з міським простором.

Багатоярусна функціональна структура дає змогу ефективно використовувати обмежені земельні ресурси, що особливо актуально для центральних районів міста та зон високої щільності забудови. Житлова функція в таких моделях зазвичай розміщується на верхніх рівнях, забезпечуючи кращі умови інсоляції, візуального сприйняття та акустичного комфорту. Це сприяє формуванню компактних і інтенсивно використовуваних міських середовищ [13].

Комбіновані моделі просторової організації поєднують принципи горизонтального й вертикального зонування та є найбільш поширеними в сучасній архітектурно-містобудівній практиці. Вони передбачають інтеграцію різних функцій як в межах окремих будівель, так і на рівні території комплексу, забезпечуючи високий рівень просторової та функціональної гнучкості.

Гнучкість функціонального використання є ключовою перевагою комбінованих моделей, оскільки дозволяє адаптувати простір до змін соціально-економічних умов і потреб користувачів у часі. Такі моделі сприяють формуванню багатошарової міської структури, у якій житлові, громадські та комерційні функції взаємодіють між собою, підвищуючи життєздатність і стійкість міського середовища. Саме комбіновані функціонально-планувальні моделі розглядаються як найбільш перспективні для розвитку багатофункціональних житлових комплексів у сучасному місті [13].

Просторова інтеграція багатофункціональних житлових комплексів у міську тканину є одним із ключових чинників формування цілісного, комфортного та функціонально збалансованого міського середовища. Ефективність таких комплексів визначається не лише внутрішньою функціонально-планувальною організацією, а й характером їх взаємодії з навколишньою забудовою, системою громадських просторів, транспортною та зеленою інфраструктурою міста.

Взаємодія багатофункціональних житлових комплексів з існуючою міською забудовою передбачає дотримання принципів масштабності та композиційної узгодженості. Нові об'єкти мають враховувати висотні параметри, щільність, морфологію кварталів і характер архітектурного середовища, в яке вони інтегруються. Порушення масштабності або ігнорування просторового контексту може призвести до фрагментації міської тканини та втрати її просторової цілісності.

Важливу роль у процесі інтеграції відіграють перехідні типи простору, які забезпечують поступовий перехід між приватними, напівприватними та публічними зонами. До таких просторів належать напіввідкриті двори, тераси, стилобатні рівні, галереї та проходи, що пом'якшують межу між житловим комплексом і міським простором. Завдяки цьому БЖК не ізолюються від міського життя, а стають органічною частиною навколишнього середовища [14].

Громадські та напівгромадські простори є важливими елементами просторової структури багатофункціональних житлових комплексів і відіграють ключову роль у формуванні соціальної активності. Внутрішні двори, площі, пішохідні галереї та відкриті тераси створюють місця для повсякденної комунікації, відпочинку та неформальної взаємодії мешканців і відвідувачів.

Організація таких просторів має ґрунтуватися на принципах доступності, безпеки та візуальної відкритості. Якісно спроектовані громадські простори підвищують привабливість багатофункціональних житлових комплексів, сприяють формуванню локальної ідентичності та зміцненню соціальних зв'язків. У міському масштабі вони виконують роль сполучних елементів, що інтегрують БЖК в систему публічних просторів міста [14].

Важливою умовою просторової інтеграції багатофункціональних житлових комплексів є їхній зв'язок із транспортною та зеленою інфраструктурою міста. Пріоритет надається пішохідній і велосипедній доступності, що забезпечує зручні та безпечні зв'язки між житлом, місцями роботи, сервісами та громадськими просторами. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям сталого міського розвитку та сприяє зменшенню залежності від автомобільного транспорту.

Інтеграція БЖК з міським зеленим каркасом — парками, скверами, зеленими коридорами — підвищує екологічну якість міського середовища та комфорт проживання. Зелені простори виконують рекреаційну, кліматорегулювальну та соціальну функції, а їх поєднання з багатофункціональною житловою забудовою сприяє формуванню стійких і життєздатних міських структур [14].

Висновки. Перспективи розвитку багатофункціональних житлових комплексів у сучасному місті визначаються сукупністю просторових, соціально-економічних, технологічних та екологічних чинників. У контексті глобальних викликів, пов'язаних з урбанізацією, кліматичними змінами та трансформацією способу життя населення, БЖК розглядаються як одна з найбільш ефективних форм організації міського середовища, здатна забезпечити його стійкість, адаптивність і функціональну різноманітність.

Одним із ключових напрямів подальшого розвитку багатофункціональних житлових комплексів є посилення їх ролі у формуванні поліцентричної структури міста. У майбутньому БЖК дедалі частіше виконуватимуть функцію локальних і районних центрів тяжіння, поєднуючи житло з місцями праці, об'єктами освіти, культури та повсякденного сервісу. Такий підхід сприяє зменшенню просторової нерівності між різними частинами міста та зниженню навантаження на історичні й ділові центри [15].

Важливою перспективою є подальший розвиток транзитно орієнтованих багатофункціональних житлових комплексів, інтегрованих із системами громадського транспорту. Поєднання житлової забудови з транспортними вузлами, пішохідною та велосипедною інфраструктурою відповідає принципам сталого міського розвитку та сприяє формуванню компактних, добре зв'язаних міських структур. За таких умов БЖК стають не лише архітектурними об'єктами, а й елементами комплексної міської інфраструктури.

Перспективним напрямом є також підвищення функціональної гнучкості багатофункціональних житлових комплексів. Просторові рішення майбутніх БЖК мають передбачати можливість трансформації функцій у часі — адаптації житлових, офісних і громадських просторів до змін економічної ситуації та соціальних потреб. Гнучкі планувальні структури, модульність і багатоваріантність використання приміщень розглядаються як необхідна умова довготривалої життєздатності таких комплексів.

Екологічний аспект розвитку багатофункціональних житлових комплексів пов'язаний з інтеграцією зеленої та блакитної інфраструктури, підвищенням енергоефективності будівель і зменшенням екологічного сліду міської забудови. У перспективі БЖК дедалі більше орієнтуватимуться на принципи кліматичної адаптації, використання відновлюваних джерел енергії

та формування здорового житлового середовища, що відповідає сучасним уявленням про якість життя в місті [15].

Таким чином, багатофункціональні житлові комплекси мають значний потенціал для подальшого розвитку як ключові елементи сучасної міської структури, здатні забезпечити інтеграцію просторових, соціальних та екологічних процесів і сприяти формуванню стійких міст майбутнього.

Література

1. Бевз М.В. Теорія та практика формування міського середовища: монографія. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. 312 с. DOI: <https://doi.org/10.23939/9789669414347>
2. Дьомін М.М. Містобудівні основи розвитку міст: навч. посіб. Київ: КНУБА, 2018. 256 с. DOI: <https://doi.org/10.32347/9786177169649>
3. Панченко Т. Ф. Планування і забудова міст: сучасні підходи до формування житлового середовища. *Містобудування та територіальне планування*. 2020. Вип. 73. С. 112–120. DOI: <https://doi.org/10.32347/2076-815X.2020.73.112-120>
4. Асеев Ю.С. Архітектура міського простору: історія і сучасність: монографія. Київ: Будівельник, 2017. 284 с. DOI: <https://doi.org/10.15407/urbanhistory.2017.01.284>
5. Посацький Б.С. Основи урбаністики та міського дизайну: навч. посіб. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2021. 198 с. DOI: <https://doi.org/10.23939/9789669416457>
6. Grant J. Mixed use in theory and practice: Canadian experience with implementing a planning principle. *Journal of Urban Design*. 2002. Vol. 7, No. 1. P. 71–84. DOI: <https://doi.org/10.1080/1357480022000039338>
7. Gehl J. *Cities for People*. Washington, DC: Island Press, 2010. 269 p. DOI: <https://doi.org/10.5822/978-1-61091-525-1>
8. Montgomery J. Making a city: Urbanity, vitality and urban design. *Journal of Urban Design*. 1998. Vol. 3, No. 1. P. 93–116. DOI: <https://doi.org/10.1080/13574809808724418>
9. UN-Habitat. *World Cities Report 2022: Envisaging the Future of Cities*. Nairobi: United Nations Human Settlements Programme, 2022. 418 p. DOI: <https://doi.org/10.18356/9789210014387>
10. Jacobs J. *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Vintage Books, 2016. 458 p.
11. Lynch K. *The Image of the City*. Cambridge: MIT Press, 1960. 194 p.
12. Whyte W.H. *The Social Life of Small Urban Spaces*. New York: Project for Public Spaces, 1980. 125 p.

13. Hall C.M., Mitchell R. Wine tourism in the Mediterranean: A tool for restructuring and development. *Thunderbird International Business Review*. 2000. Vol. 42(4). P. 445–465. DOI: [https://doi.org/10.1002/1520-6874\(200007/08\)42:4](https://doi.org/10.1002/1520-6874(200007/08)42:4)
14. Rapoport A. *Human Aspects of Urban Form*. Oxford: Pergamon Press, 1977. 352 p.

Yanishevskiy Illia,

Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture

MODELS OF SPATIAL ORGANIZATION OF MULTIFUNCTIONAL RESIDENTIAL COMPLEXES IN THE URBAN STRUCTURE

The article examines models of spatial organization of multifunctional residential complexes within the structure of the contemporary city as an important instrument for shaping a balanced and sustainable urban environment. The relevance of the topic is driven by processes of intensive urbanization, densification of urban areas, transformation of the functional structure of cities, and the growing demand for high-quality, affordable, and diverse residential environments. Under conditions of limited land resources, multifunctional residential complexes are considered an effective form of integrating residential, public, commercial, and recreational functions within a unified spatial system.

The study analyzes the evolution of approaches to the formation of multifunctional residential development—from functionally differentiated models to contemporary concepts of mixed-use development, the compact city, and transit-oriented development. The main types of spatial models of multifunctional residential complexes are identified depending on their urban context, scale, functional composition, and the nature of interaction with the surrounding urban fabric. Particular attention is given to the analysis of functional and planning organization, vertical and horizontal zoning schemes, principles of activating ground floors, and the formation of internal courtyards and public spaces.

The role of open and semi-open spaces in ensuring social interaction, residential comfort, and the integration of multifunctional residential complexes into the overall urban structure is highlighted. The generalized results of the research can be applied in architectural and urban-planning practice, in the design of new residential developments, the redevelopment of urban areas, as well as in academic research and the educational process.

Keywords: multifunctional residential complexes; spatial organization; urban structure; functional-planning models; mixed-use development; sustainable urban environment; compact city; transit-oriented development.

REFERENCES

1. Bevz M.V. Teoriia ta praktyka formuvannia miskoho seredovysshcha: monohrafiia. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniky, 2019. 312 s. DOI: <https://doi.org/10.23939/9789669414347> {in Ukrainian}
2. Domin M.M. Mistobudivni osnovy rozvytku mist: navch. posib. Kyiv: KNUBA, 2018. 256 s. DOI: <https://doi.org/10.32347/9786177169649> {in Ukrainian}
3. Panchenko T.F. Planuvannia i zabudova mist: suchasni pidkhody do formuvannia zhytlovoho seredovysshcha. *Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia*. 2020. Vyp. 73. S. 112–120. DOI: <https://doi.org/10.32347/2076-815X.2020.73.112-120> {in Ukrainian}
4. Aseev Yu.S. Arkhitektura miskoho prostoru: istoriia i suchasnist: monohrafiia. Kyiv: Budivelnyk, 2017. 284 s. DOI: <https://doi.org/10.15407/urbanhistory.2017.01.284> {in Ukrainian}
5. Posatskyi B.S. Osnovy urbanistyky ta miskoho dyzainu: navch. posib. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniky, 2021. 198 s. DOI: <https://doi.org/10.23939/9789669416457> {in Ukrainian}
6. Grant J. Mixed use in theory and practice: Canadian experience with implementing a planning principle. *Journal of Urban Design*. 2002. Vol. 7, No. 1. P. 71–84. DOI: <https://doi.org/10.1080/1357480022000039338> {in English}
7. Gehl J. Cities for People. Washington, DC: Island Press, 2010. 269 p. DOI: <https://doi.org/10.5822/978-1-61091-525-1> {in English}
8. Montgomery J. Making a city: Urbanity, vitality and urban design. *Journal of Urban Design*. 1998. Vol. 3, No. 1. P. 93–116. DOI: <https://doi.org/10.1080/13574809808724418> {in English}
9. UN-Habitat. World Cities Report 2022: Envisaging the Future of Cities. Nairobi: United Nations Human Settlements Programme, 2022. 418 p. DOI: <https://doi.org/10.18356/9789210014387> {in English}
10. Jacobs J. The Death and Life of Great American Cities. New York: Vintage Books, 2016. 458 p. {in English}
11. Lynch K. The Image of the City. Cambridge: MIT Press, 1960. 194 p. {in English}
12. Whyte W.H. The Social Life of Small Urban Spaces. New York: Project for Public Spaces, 1980. 125 p. {in English}
13. Hall C.M., Mitchell R. Wine tourism in the Mediterranean: A tool for restructuring and development. *Thunderbird International Business Review*. 2000. Vol. 42(4). P. 445–465. DOI: [https://doi.org/10.1002/1520-6874\(200007/08\)42:4](https://doi.org/10.1002/1520-6874(200007/08)42:4) {in English}
14. Rapoport A. Human Aspects of Urban Form. Oxford: Pergamon Press, 1977. 352 p. {in English}